

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Trys žingsniai į teatrą

2012-12-20

ŽURNALAS: KRANTAI

TEMA: Teatras

AUTORIUS: Gražina Mareckaitė

DATA: 2012-12

Trys žingsniai į teatrą

Gražina Mareckaitė

Autobiografinė esė

Teatrogės Gražinos MARECKAITĖS esė pasakojama apie autorės pirmuosius teatrinius išpūdžius Antrojo pasaulinio karo ir ankstyvojo pokario metais Vilniuje. Būsimųjų teatrologinių tyrimų ir „teatrologinės edukacijos“ pamatą sudarė įvairių žanrų teatro spektakliai: vokiečių okupacijos metais veikęs, lietuvių liaudies pasakas inscenizavęs Mykolės Krinickaitės lėlių teatras, pokario metais – Valstybinio operos ir baleto teatro, taip pat lietuvių dramos teatro (daugiausia rusų klasikos) pastatymai.

Three Steps towards Theatre

In her article, the theatre critic Gražina MARECKAITĖ shares her first theatrical experiences in Vilnius during the Second World War and during the early postwar years.

The basis of future theatre research and ‘theatre-based education’ consisted of theatre performances in various genres: puppet theatre led by Mykolė Krinickaitė, based on Lithuanian folk tales, during the German occupation; and after the war, the State Opera and Ballet Theatre and the Lithuanian Drama Theatre, with their mostly Russian classics, served as an inspiration.

Pirmąjį kartą išengiau pro teatro duris dar neturėdama ketverių metų. Tai buvo nepaprastas įvykis. Ir visa toji diena buvo nepaprastas įvykis, nes mane aprenė nauja rausvo velveto suknele su gražiomis sagutėmis ir balta išsiuvinėta apykakle, – mat jau kelias dienas mama pasakojo tėvui, kad „Gulbės“ vaistinėje sutiko savo draugę Mykolę, kad abi labai apsidžiaugė, nes juk nesimačiusios nuo karo pradžios, kad draugė paklausė, ar mamos dukrelė, t. y. aš, jau vaikštanti, o kai mama atsakė, kad aš jau didelė, draugė nustebo, kad laikas taip greitai bėga, ir pakvietė mamą ateiti su dukrele (su manimi) į vaidinimą „Eglė žalčių karalienė“ lėlių teatre, kuriame ta draugė

dirbo.

Ir štai, einame į teatrą. Teatras – tai kažin kas nepaprasta, tai tokia paslaptinga vieta, kurioje bus daug vaikų, lėlių ir net žalčių, bus karalienė, todėl reikia gražiai pasipuošti. Vilniaus gatvėje, tuoj pat už Rotušės, yra cukrainė, o cukrainėje saldžiai kvėpia spalvoti skanėstai. Mama nuperka man saldų rausvą kiškutį ir bandelių su aguonomis, nes ketina aplankyti pažįstamą, gyvenančią prie Šv. Mikalojaus bažnyčios, o tada jau eisime į teatrą. Kai už cukrainės pasukame į siaurą gatvelę, pamatau mergaitę su negražia kepuraite, stovinčią anapus gatvės už spygliuotos tvoros. Mama išima iš maišelio bandelę ir liepia nunešti tai mergaitei. Esu neapsakomai drovi. Kaip galiu prieiti prie nepažįstamos mergaitės, o dar stovinčios už spygliuotos vielos? Aš spyriuosi, bet mama neatlyžta. Einu, paduodu bandelę, mergaitės ranka liesa ir murzina. Nieko neklausiu, pati viską žinau – *karas*.

Aplankiusios mamos pažįstamą (ji buvo sužeista per Vilniaus bombardavimą), einame į teatrą. Teatre daugybė pasipuošusių vaikų. (Šis, jau po karo sudegęs, lėlių teatras buvo vos per šimtą žingsnių nuo dabartinio „Lėlės“ teatro Arklių gatvėje.) Užgeso elektra, pasigirdo muzika, tamsoje liko tik didelis apšviestas langas, jis skleidė geltoną kaip saulė šviesą, viduje matėsi namelis ir medis, judėjo maži žmogiukai, ten buvo galima *jeiti* ir *būti*. Šone nušvito žalsva, paskui raudona anga – joje ragana ugnyje kaitino geležines kurpes, o Eglės vaikai jūros pakrantėje šaukė savo tėvelį Žilviną. Žmogiukai –

lėlės – ten vaikščiojo, kalbėjo, dainavo, švytravo rankutėmis. Kaip vėliau sužinojau, tai buvo primityvios lazdelinės lėlytės, todėl jos galėjo sukiotis tik aplink savo ašį ir tabaluoti laisvai prikabintomis rankomis. Keisti jų judesiai man labai patiko. Tokia primityvi lėlių plastika patinka ir dabar, taip pat kaip ir visam gyvenimui į širdį įkritusi dainelė, kuri skambėjo spektaklyje:

Už jūrelių, už marelių

Nulijõ, nusnigõ...

Per du laukus,

per tris laukus

palydės nekalbės...

Man atrodo, kad jau tada išsismelkė nuojauta, jog teatras – tai lyg kažin koks kitas gyvenimas, antrinė tikrovė, paralelinis pasaulis, kaip dabar sakyčiau... Po daugybės metų apie savo pirmąjį apsilankymą teatre papasakojau estų poetui Juhanui Saarui. Išverčiau jam tos dainelės žodžius. Juhanas Saaras buvo ja taip sužavėtas (lygino su japonų šedevrais), kad tuo motyvu parašė eilėrašį estiškai.

Atsimenu teatrą Basanavičiaus gatvėje, kai man buvo šešeri. Tą vakarą teatras iš Kauno rodė Pakalnio baletą „Sužadėtinė“. *Pamatysi tikrą baletą*, – žadėjo mama. Vilnius buvo ką tik „išvaduotas“ – gatvėse riogsojo griuvėsiai, važinėjo kariškos rusų mašinos. Prie durų rūsti kontrolierė mėlynu švarku pasakė, kad vaikai į spektaklį neįleidžiami. Mama puolė maldauti – *ponia, negi turėsime grįžti namo?* Bilietininkė atkirto – *aš ne ponia, o su vaikais negalima*. Mama ėmė aiškinti, kad pažįsta teatro

administratorių Kuodį, jis tikrai leis... Kontrolierė kirto kaip kirviu – negalima. Tada mama pasakė, kad ieškos administratoriaus, ir patraukė mane už rankos – *bėk, greitai*. Pasileidau laiptais į viršų, o kontrolierė, šaukdama: *stok, vaikas! kur bėgi?*– stengėsi mane pagriebti už padurkų. Ištrūkau, užlėkiau laiptais baisiai plakančia širdimi, puoliau prie kažin kokių durų ir atsidūriau tualete. Pasislėpiau kabinoje, užkabinau kabliuką, gaudžiau kiekvieną garsą, tarsi girdėjau tos moters žingsnius, kažkas klabeno duris, man vos širdis neiššoko... Nežinau, kiek ten tūnojau, paskui išgirdau manęs ieškančios mamos balsą. Surastasis administratorius įvedė mus į tamsią salę, pasodino, grojo orkestras. Atsimenu šokėjus tautiniais drabužiais, aukštyn iškeltas rankas, ilgas kasas, tarsi prilipdytas šypsenas ir batelių (puantų) kaukšėjimą į grindis. Per pertrauką išėjome į siaurą teatro holą, o tada savo akimis regėjau tai, apie ką nuolat pasakoja anekdotų mėgėjai: ilgu teatro koridoriumi dviem priešpriešinėm eilėm slinko poros, daugiausia rusų kariškiai ir jų damos it angelai rausvais, melsvais, kremniais peršviečiamais naktiniais marškinių. Dėl tų „vakarinių“ suknelių mama negalėjo atsistebėti. Administratorius Kuodis, patapšnojęs man per skruostą, pabučiavo mamai ranką... Tas man labai nepatiko. Jau ir taip buvau paniurusi, beveik ašarojau, o čia dar... Taigi, per pertrauką išėjome namo.

Kai paaugau, teatras Basanavičiaus gatvėje tapo mano numylėta vieta – su draugės tėvo, operos choro dainininko „protekcijomis“, dažnai jame lankėmės. Sėdėdama „galiorkoje“ mačiau ne vieno artisto saulėtekį ir saulėlydį. Maudžiausi scenos vaizduose ir muzikos garsuose... Operos muzika kėlė emocijas ligi aukščiausio taško, tarsi tave suptų vien tiktai kalnų viršūnės!

Kai buvau dvylikos, per „Bachčisarajaus fontano“ pertrauką toks Audrius iš „pirmabūdės“ (Pirmosios berniukų vidurinės mokyklos) paklausė, ar nenorėčiau nueiti į Dramos teatrą. Jis galįs gauti kontramarkę, nes jo tėvai – ten dirbantys artistai. Į Dramos teatrą Stalino (Gedimino) prospekte ėjau pirmą kartą. Ir dar su berniuku. Patekau į Ostrovskio „Mišką“. Kai atsidarė scena ir prabilo artistai, man pasirodė, kad į ausis kas beria žvyrą... Jie kalbėjo! Jie ne dainavo, o paprasčiausiai kalbėjo! Kaip tai gali būti? Ar čia gatvė, ar turgus, ar paprastas gyvenimas, kad artistai scenoje kalba kaip eiliniai žmonės? Audrius man bakstelėjo, kai scenoje pasirodė jo tėvas – labai išpūdingas artistas Mečislovas Chadaravičius (vaidino Nesčiaslivceva), bakstelėjo, kai į sceną išėjo jo mama Ona Juodytė (ji man pasirodė neįdomi), labai juokingas buvo aktorius Vladas Jurkūnas, įsidėmėjau kelis jo posakius, bet ką jie ten tarpusavyje sprendė, dėl ko kivirčijosi ir jaudinosi, turbūt nesupratau ir daugiau nieko iš to spektaklio neišsiminiau. Be to, mano bičiulis turėjo sveriamų saldainių ir laikė juos rankoje be popierėlio, kad nečežėtų. Irisai ėmė tirpti, teko juos suvynioti į nosinę, saldainiai prilipo, žodžiu, vienas vargas ir abiem baisus konfūzas.

Užaugęs Audrius Chadaravičius, visados kupinas ironijos ir humoro, buvo talentingas aktorius. Akademiniis dramos teatras taip ir netapo man savas, nors visais laikais šioje prestižinėje scenoje netrūko ryškių asmenybių. Iškeitusi operą į dramą, dar ilgai „brendau“ žiūrovo kėdėje, kol išmokau atpažinti ir įvertinti dramos artistų talentus.

Sunku patikėti – per gyvenimą prirašiusi tiek tekstų apie teatrą, likau savaip ištikima ir dėkinga beveik mėgėjiškam režisierės ir Vilniaus „Vaidilos“ teatro aktorės Mykolės Krinickaitės-Astaškienės lėlių vaidinimui „Eglė žalčių karalienė“. Ne sykį jį prisimindavau. Jis man pravėrė magiškasias lietuviškos scenos versmes, kurstė jų

ilgesį. Karo gaudesy patirta teatro magija vėliau, jau „socialistinio realizmo“ epochoje, neleido susitaikyti su buitishku teatro pilkumu, gelbėjo nuo idėjinio melo, nuo visų rūšių tikrovės imitacijų, o vėliau –

nuo netikrų teatro pranašų ir jų siūlomo išganymo. Tos lėlės įdavė man magišką raktelį, kuriuo atrakindavau kiekvieno teatro duris. Ar turėčiau liūdėti, kad savo stebuklinguoju rakteliu šiandien jau nebegaliu atrakinti naujojo teatro durų?